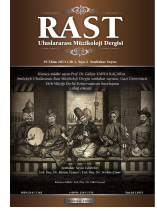

RAST MÜZİKOLOJİ DERGİSİ
Uluslararası Müzikoloji Dergisi
www.rastmd.com

<http://dx.doi.org/10.12975/rastmd.2013.01.02.00013>

OSMANLI ‘NIN MÛSİKÎ OKULLARI

Erhan Özden¹

ÖZET

On dokuzuncu asrın sonuna kadar Enderûn, Mevlevihane, Mehter ve Mızıkay-ı Humayûn’a bağlı dersliklerde görülen sistemli mûsikî dersleri XIX. Y.y’ın sonlarına doğru Maârife bağlı mekteplerde de okutulmaya başlamıştır. Bunun mûsikî eğitimine pedagojik anlamda müspet katkıları olmuştur. Bu döneme kadar resmi eğitimden faydalanabilmek için Enderûn mensubu, tekke dervîşi ya da asker olmak gerekemekteydi. Artık mûsikî istidadı olan her talebe müstakil bir okulda öğrenim görebilecek ve mûsikîyi bir meslek olarak icra edebilecektir. Bu tür okulların açılması daha çok II. Meşrûtiyet sonrasına rastlamaktadır. Osmanlı Maârif sisteminin daha sağlam olarak şekillendiği bu dönemde mûsikînin yanı sıra pek çok sanat mektebi de açılmıştır. Mûsikî okullarından bahsedeceğimiz bu çalışma aynı zamanda mûsikî eğitiminin profesyonelleşme sürecini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mûsikî Okulları, Maârif Vekaleti, Mûsikî Eğitimi.

OTTOMAN MUSIC SCHOOLS

Erhan Özden²

ABSTRACT

The systematic traditional musical lessons given in Enderûn, Mevlevihane, Mehter and Mızıkay-ı Humayûn until the end of the 19th century started to be given in schools under the roof of Maarif at the end of 19th century. These lessons also had some positive contributions to the traditional Turkish music education in pedagogical terms. Until this new practice, only the members of Enderûn, (special school in the ottoman palace), dervishes and soldiers were taking the advantage of this education.

¹ Yrd. Doç. Dr. Erhan Özden, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı, e-Posta: erhan_ozden25@hotmail.com

² Assist. Prof. Dr.

However, now each and every students who had capability of traditional Turkish music could be trained in a suitable school and could practice music as a profession. This kind of schools started to be opened after the II. Meşrutiyet (constitutional monarchy) term. In this term when the Ottoman education system was shaped in a substantial way, many art schools were opened besides traditional Turkish music schools. This study related to music schools presents the professionalism process of music education as well.

Keywords: Music Schools, Board of Education, Music Education.

GİRİŞ

Osmanlı Maârifi'nin teşkilatlanma sürecinde açılan okullar içerisinde bulunan mûsikî mektepleri mûsikî tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir. Başta İstanbul olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde pek çok mûsikî okulu kurulmuştur. Başlangıçta bazı dernek ve cemiyetlerin bünyesinde bulunan küçük çaptaki topluluklar zamanla yerlerini profesyonel mûsikî eğitimi veren mekteplere bırakmıştır.

Maârife bağlı mûsikî okullarını bir kaç başlıkta ele almak gerekir. Bunlar "Mûsikî Mektepleri, Cemiyetler ve II. Meşrûtiyet'ten sonra açılan modern konservatuvarlardır. Ders işleniş şekilleri birbirine benzese de öğrenim gören talebe modelleri farklıdır. Her okul farklı bir hizmet anlayışı ile mûsikî eğitimi vermektedir. Cemiyetler, modern konservatuvarlar ve mûsikî muallim mekteplerinde farklı bir amaç içerisinde öğrenim görülmektedir. Yurdun pek çok şehrinde açılan mûsikî derneklerinde verilen eğitim meşk sistemine dayanmaktadır. Müfredat ve ders işleniş teknikleri benzer özellikler gösterir. Klasik Osmanlı meşk sisteminin benimsendiği bu eğitim sistemi aynı zamanda mûsikî eğitimimizin temelini oluşturmaktadır. Okullarda da durum buna benzemektedir. Fakat okullarda Halk mûsikîsi ve Batı mûsikîsi eğitimi de vardır. Yani müfredat daha geniştir. Bu da verilen eğitimi daha verimli kılmaktadır. Dernek ve cemiyetlerde uygulanan mûsikî müfredatı genellikle bir mûsikî alanına yöneliktir. Ya Klasik Türk Mûsikîsi ya da Halk mûsikîsi eğitimi verilmekle beraber bazı cemiyetlerde her iki alanda da eğitim yapılmaktadır. Nota eğitimi Batı tekniğine dayalı olarak verilmekte, solfej, bona, ritim ve diğer nazari konular ise çeşitli kaynak kitaplar eşliğinde öğretilmektedir. Okullardaki ders araç-gereçleri ve kaynak kitaplar tâlimatname ve ders müfredatlarında daha ayrıntılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Cemiyetlerde ise bu konuların daha çok muallimlerin tercihine bırakıldığı görülmektedir. Maârif'e bağlı okullar kaynak kitap ve fiziki ortam açısından daha zengindirler. Bu gayet normal bir durumdur fakat bazı cemiyetlerin fiziki olanakları pek çok okuldan daha zengindir.

Günümüz müzik eğitiminin okullarda uygulanan bazı prensiplerinin hala geleneksel metotlarla sürdürülüyor olması geçmişteki eğitimle bugünkü arasındaki bağın devam ettiğini göstermektedir. Geleneksel meşk sisteminin hakim olduğu pratik müzik eğitimi teorik eğitimin aksine bireye dayalıdır ve bütün dünyada benzer şekillerde uygulanmaktadır. Bu nedenle Osmanlı'daki müzik okullarında uygulanan eğitim şekli günümüz okullarında verilen eğitimden çok farklı değildir. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle beraber teorik eğitimin giderek profesyonelleşmesi bugün uygulanan eğitimi daha da zenginleştirmiştir. Geçmişte verilen Türk Mûsikîsi eğitimiyle günümüz eğitimini karşılaştırmak ve gelinen noktayı tespit etmek açısından bu okulların müfredat, program ve imtihan bilgilerine ulaşmak gerekmektedir. Aşağıdaki okulların yanı sıra daha bir çok okulun bulunduğu ve bunlara dair elimizde

herhangi bir bilgi olmadığını düşünecek olursak araştırmacılara çok iş düştüğü aşikardır. Osmanlı'nın mûsikî okullarına yönelik bir tespit amacı taşıyan bu makale şimdilik elde edilen belge ve vesikalardan yola çıkılarak kaleme alınmıştır.

Dârü'l-bedâyi Tiyatro ve Mûsikî Mektebi

Osmanlı'da kurulan konservatuvar niteliğindeki ilk mûsikî okulu Darülbeydi'dir. İstanbul Belediye Başkanı Cemil Paşa'nın (Topuzlu) desteği ile açılan okul resmi olarak 1914 yılında kurulmuştur. Okul kurulurken deneyim ve görüşlerinden faydalanmak için Paris'ten ünlü tiyatro eleştirmeni Andre Antoine davet edilmiştir (Çalışır, 1995, s. 153). Bir tiyatro okulu olarak açılması düşünülen konservatuvara sonradan Batı ve Türk Mûsikîsi eğitimi veren bölümler açılmıştır. Okulun ismi ilk başta "konservatuvar" olarak düşünülmüş ise de Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'in (Bolayır) önerisiyle "Darülbeydi Osmanî" adını almıştır. Darülbeydi, Şehzadebaşı'nda bulunan vilayete ait Letafet apartmanında eğitime başlamıştır.

Mûsikî hocaları arasında Ali Rıfat Bey (Çağatay), Zekâizade Ahmet Efendi (Irsoy), Leon Hancıyan, Abdülkadir Töre, Zeki Üngör, Zati Arca ve Tanbûrî Cemil Bey bulunmaktadır. Okulun ilk "müzikli temsili" 12 Ocak 1916'da verilmiştir. Oyun öncesi rast makamında eserler çalınmış oyunun sonunda verilen konserin giriş taksimini ise Tanbûrî Cemil Bey yapmıştır (Çakmakçoğlu, 1997, s.34).

I. Dünya Savaşının olumsuz atmosferinde Batı mûsikîsi şubesi kapanmıştır. Batı mûsikîsi şubesinin kapanmasından sonra iki yıl kadar Türk mûsikîsi eğitim ve icraları devam etmiş ancak maddi sıkıntılar yüzünden 1916 yılında bu bölümünde kapısına kilit vurulmuştur (Karadağlı, 2006, s.98). Kapatılmadan önce Türk mûsikîsi eserlerinin notaya alınmasına karar verilmişti. Ancak bu hizmet daha sonra kurulacak olan Darülelhan'da gerçekleştirilecektir. Mûsikî şubelerinin kapanmasının ardından tiyatro faaliyetlerine devam edilmiştir. Çeşitli sıkıntılar yüzünden dönem dönem kapanma noktasına gelen kurum 1931 yılında İstanbul Belediyesine bağlı olarak İstanbul Şehir Tiyatrosu adını almıştır (Muhsin Ertuğrul İstanbul Şehir Tiyatrosu).

Ne Osmanlı arşivinde ne de başka bir kaynakta Darülbeydi'ye ait mûsikî ders programı, müfredat bilgisi, imtihan cetveli ya da başka bir vesika bulunamamıştır. Bu ilk mûsikî okulunda verilen eğitiminin tamamen icraya yönelik olduğunu düşünmekle beraber yoğun bir konser programının uygulandığı bilinmektedir. Daha çok icraya yönelik bir program izlenmektedir. Kurulmasının ardından iki yıl içinde kapandığı düşünülürse buradaki eğitimin çok sağlıklı bir zemine oturmadığını söyleyebiliriz. Eğitim kadrosuna baktığımızda dönemin en önemli mûsikî adamlarını görüyoruz. Türk Mûsikîsi nazariyatında Abdülkadir Töre, Batı mûsikîsinde Zati Arca, Zeki Üngör, Türk mûsikîsi icrasında Tanburi Cemil Bey, Leon Hancıyan ve Ali Rıfat Bey alanlarındaki en yetkin isimler arasındadırlar.

Dârü'l-elhan Mûsikî Mektebi

Nağmeler evi anlamına gelen Darülelhan Osmanlı'da kurulan ilk sistemli konservatuvardır. Darülbeydi'deki mûsikî şubelerinin kapatılmasının ardından kurulmasına karar verilen okulun ilk amaçlarından biri Klasik Türk Mûsikîsi repertuarını notaya almak ve gerekli tashihatları yapmaktır. Bu görev Darülbeydi'de düşünülmüş ancak yerine getirilememiştir. Ayrıca Batı mûsikîsi ve Türk Halk Mûsikîsi sahasında da araştırma ve uygulamalı eğitim öngörülmüştür. Bir nevi konservatuvar

eğitim modelinin benimsendiği bu okulda dönemin Batı konservatuvarlarından ayrı olarak üç müzik türünde müfredat uygulandığını görmekteyiz. Halk müzikîsi icra anlamında uygulanmasa da nazari olarak işlenmektedir. Ayrıca ilk türkü derleme çalışmaları yine bu okulun çatısı altında başlamıştır.

Konservatuvar kelime itibarıyla koruma ve muhafaza etmek anlamlarına gelmektedir. Tarihteki ilk konservatuvar on sekizinci asırda Napoli’de kimsesiz çocukların sanatla ilgilenmeleri amacıyla kurulmuştur. Bu nedenle ne Darülbeydi ne de Darülelhan’a konservatuvar adı verilmemiştir. Bu isim daha çok Cumhuriyet’ten sonra benimsenerek müzikî okullarında kullanılmaya başlanmıştır.³

Darülelhan tâlimatnamesi Sultan Reşad’ın irade-i seniyesi ile 01 Ocak 1917 tarihinde Takvim-i Vekayi gazetesinde yayınlanmıştır. Okulun kurulması dört kişilik bir müzikî encümeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunlar Ziya Paşa, Ali Rıfat Çağatay, Rauf Yekta Bey, İsmail Hakkı Bey, Zekâizade Ahmet Bey (Irsoy), ve Şehzade Ziyaeddin Efendi’lerdir. İlk muallimleri arasında Mesud Cemil, Rauf Yekta, Faize Ergin (Türk Müzikîsi), Zeki Üngör, Cemal Reşit, Muhiddin Sadık ve Veli Kanık (Batı Müzikîsi) bulunmaktadır. Okul 1924 ve 1926 yılları arasında Darülelhan Mecmuası adında bir de dergi çıkartmıştır.⁴ Daha sonraları İstanbul Belediye Konservatuvarı adını alan okul günümüzdeki İstanbul Üniversitesi Konservatuvarı’dır. Kadıköy rıhtımında bulunan tarihi binada eğitimi devam eden konservatuvarda ağırlıklı olarak Batı müzikîsi müfredatı uygulanmaktadır. Klasik Türk Müzikîsi ve Halk Müzikîsi bölümleri de olan bu konservatuvar hakkında şimdiye kadar pek çok makale ve çeşitli yazılar kaleme alınmıştır. Çalışmamızda daha çok birinci elden vesikaları verme amacı taşıdığımızdan şu ana kadar yazılmış olan bilgileri bir kenara bırakarak Darülelhan’ın müzikî eğitimine yönelik müfredat, mülâhaza ve fiziki durumundan bahsetmeye çalışacağız.

Sunacağımız birinci belge Darülelhan’ın ilk binasına ait kontratnamedir. Maârif Nezareti Kalemi Mahsusaya ait 1917 tarihli belgede okul için iki konağın kiralandığını görüyoruz. Belgede Müslüm Bey’e ait konağın altı aylık kira bedeli dokuz bin kuruş iken, terzi Hüsnü Bey’in konağı sekiz bin dört yüz kuruş olarak belirtilmektedir. Kira bedeli maârif Nezaretince karşılanmaktadır. Konağın biri inas (bayan) diğeri zükûr (erkekler) kısmıdır. Yani erkekler ve bayanlar ayrı binalarda eğitim görmektedirler. Evrakta bir kontratnamenin imzalandığına dair ibareler de bulunmaktadır. Konağın fiziki özelliklerine dair malumat verilmemekle beraber mevkisinden de bahsedilmemiştir.⁵ Konakların kira bedelleri ayda ortalama bin beş yüz kuruşa tekabül etmektedir. O döneme ait maaş makbuzlarında muallimlerin ortalama 500 ile 1000 kuruş aldıkları görülmektedir. Bu da konakların kira bedellerinin çok fazla olmadığını gösteriyor. Zaten I. Dünya Savaşının ağır yükü Maârif bütçesini zorlayacak bir okul binasını kaldıramayabilirdi.

Başka bir belgede terzi Hüsnü Bey’e ait konağın Şehzadebaşı’nda bulunduğunu ve bir süre askeri divan tarafından el konulduğunu görüyoruz. Konağın çok geçmeden tekrar Darülelhan’a teslim edildiği ve eğitimin kaldığı yerden devam

³Konservatuvar bahsi için bkz; Mahmut Ragıp Gazimihal, Dârü’l-eytâmlar ve Müzikî İstikbâlimiz, Milli Mecmua, c. 9, no 108.

⁴Bkz; *Dârülelhan Mecmuası*, Şehzadebaşı Evkaf Matbaası, sy. 1, İstanbul 1924.

⁵BOA, MF.ALY, 173/26.

ettiği ayrıca belirtilmektedir.⁶

Darülelhan'a ait en önemli belgeler arasında Darülelhan tâlimatnamesi de bulunmaktadır.Darülelhan tâlimatnamesinde okulla ilgili en ayrıntılı bilgiler verilmektedir.Bu nedenle program ve tâlimat layihaları mûsikî okulları açısından önem arz etmektedir.Bu belgelerden başka elimizde mevzuat, muallim raporları, konser fihristleri, mecmua ve daha pek çok belge bulunmaktadır.Ancak makalenin muhtevası bütün belgeleri koymaya yeterli olmadığından bu vesikaların ileride yapılacak başka çalışmalarda kullanılması düşünülmektedir.

Dârü'l Mûsikî-i Osmani Mektebi

Osmanlı'nın resmi olarak kurulmuş olan ilk mûsikî mektebinin Darülbedayi olduğunu belirtmiştik.Ancak bu okuldan önce özel bir mûsikî mektebi açma girişiminde bulunulmuş ve bunda muvaffak olunmuştur.Bu mektep Dârü'l Mûsikî Osmani Mektebi'dir.1908 yılında İstanbul Koska Caddesi (Laleli) Ragıp Paşa Kütüphanesi'nin karşısındaki bir binada açılan okul Şehzade Ziyaeddin Efendi'nin himayesinde öncelikle bir cemiyet olarak kurulmuştur. 1912 yılında okul haline dönüştürülen mektebin ilk kadrosu Kanuni Hacı Arif Bey, Muallim İsmail Hakkı Bey, Leon Hancıyan, Udi Sami Bey, Neyzen Tevfik, Arap Cemal ve Hafız Aşir gibi sanatkârlardan oluştuğu bilinmektedir. 1914 tarihinde Çemberlitaş'ta başka bir binaya taşınan okul kısa bir süre sonra kapanmıştır (Özalp, 2000, s.77).Bu okul aynı zamanda Darü't-Tâlim-i Mûsikî'nin temelini oluşturmaktadır.Muallim kadrosunun çoğu sonradan açılan bu cemiyete dahil olmuştur.

1912 tarihli bir vesikada bu okuldan “Terakki-i Mûsikî Mektebi” olarak da bahsedilmektedir.Maârif Nezareti Mekatibi Hususiye envanterinde bulunan bu belgeden anlaşılacağı gibi adı geçen okul hususi bir mûsikî mektebidir.Ders müfredatı hakkında ayrıntılı bir bilgiye rastlanmamıştır.Ancak Maârif Nezareti'nin okula gönderdiği bir ihtarnameden dolayı bazı sıkıntılar olduğu görülmektedir.İhtarnamede okulda devam eden tedrisat hakkında bir malumata sahip olunmadığından bahsedilmektedir. En kısa zamanda bir rapor hazırlanarak Maârif Nezareti'ne gönderilmesi gerektiği aksi takdirde okulun ruhsatının iptal edileceği belirtilmektedir.Ayrıca okulun bir teftiş geçirdiğindende söz edilmektedir.Buna cevaben İsmail Hakkı Bey bir rapor hazırlamıştır.Raporda istikbalinden endişe duyduğu Türk Mûsikî'si'ne hizmet amacıyla kurdukları bu okulda önemli bir hizmet yaptıklarını belirtmektedir.Avrupa'nın her ülkesinde birkaç mûsikî okulu varken kendi memleketlerinde “*dârü'l-mûsikî*” yokluğunun bir kayıp olacağından bahseden İsmail Hakkı Bey ayrıca darülfünunda bile mûsikî derslerinin verildiğini ifade etmektedir.⁷

Maâriife Bağlı Diğer Mûsikî Okulları

Yukarıdaki üç okul mûsikî tarihimizde görülen resmi konservatuvar niteliğindeki ilk okullardır. Bunlardan başka Maârif Nezareti'ne bağlı olarak hizmet yapan çeşitli mûsikî okulları da vardır.Çoğu İstanbul'da açılmakla beraber İstanbul

⁶BOA, MF.ALY, 173/26-15.

⁷BOA, MF. HUS, 16/69.

dışında açılmış mektep ve cemiyetler de bulunmaktadır. Bu okulların bazıları uzun süre eğitimlerine devam etmiş bazıları ise daha derslere başlamadan kapılarına kilit vurulmuştur.⁸ Okulların Maârif nezareti tarafından desteklendiğini ve muallim maaşlarının yine nezaret tarafından ödendiğini görmekteyiz. Cemiyetler için durum farklıdır. Genellikle çeşitli meslek gurupları, azınlık cemaatleri ya da mûsikî gönüllüsü vatandaşlar tarafından kurulmuş olan bu cemiyetler resmi olarak Maârif'e bağlıyken mali açıdan kendi imkânları doğrultusunda yönetilmekte idiler. Günümüz mûsikî cemiyetlerinde de durum bu şekildedir.

Bahriye-i Şâhâne Mûsikî Mektebi

Darülelhan, Darülbedayi ve Darül Mûsikî Osmani'nin dışında Maârif'e bağlı olarak açılan okulların bir kısmı İstanbul'da bir kısmı ise farklı şehirlerde dir. Bunlardan "Bahriyeyi Şahane Mûsikî Mektebi" tarih olarak en eski kayda ulaştığımız mekteplerdendir.

Bahriye askeri mektebine bağlı olan okulun 10-15 yaşları arasındaki çocuklara eğitim verdiği belirtilmektedir. Belgenin tarihi 1912'dir.⁹ Bu okulla ilgili başka bir vesikaya rastlanmamıştır. Muhtemelen bu okulda benzeri pek çok okul gibi Cumhuriyet'in ilanından sonra askeri okullara bağlı bir bando bölümü olarak faaliyetine devam etmiş ya da kapatılmıştır.

Terakkî-i Mûsikî Mektebi

Maârif Nezareti'ne bağlı özel mûsikî mektepleri arasında bulunan Terakki-i Mûsikî Mektebi, Ali Salâhi Bey, Ali Rıza Şengel, Kanuni Nazım Bey ve Fahri Kopuz tarafından 1922 yılında kurulmuştur. Uzun ömürlü olmayan bu okul 1927 tarihinde kapanmıştır (Özalp, 2000, s. 74). Dârü'l Mûsikî-i Osmani Mektebi'ne ait bir belgede "Terakki Mûsikî" adı geçmektedir. Ancak bu belgenin tarihi Hicri 1327'dir (1912). Muhtemelen bu isim daha önce adı geçen okul için düşünülmüş fakat Dârü'l Mûsikî-i Osmani ismi verilmiştir.

Dârü't-tâlim-i Mûsikî Mektebi

Özel mûsikî okulları içinde en uzun ömürlü olan bu okul 1916 yılında Şehzadebaşı'nda açılmıştır. Kurucuları arasında Fahri Kopuz, Ama Nazım Bey ve Neyzen İhsan Aziz Bey bulunmaktadır. Daha sonraları eğitim kadrosuna Sadettin Arel ve Suphi Ezgi'de katılmıştır. Bu okulda hizmet veren muallim ve sanatkârlar şunlardır:

Cevdet Çağla	Safiye Ayla	Ferid Alnar
Arap Cemal	Hafız Memduh	Celal Tokses
Zeki Çağlarman	Zühdü Bardakoğlu	Reşad Erer

⁸Konuyla ilgili olarak müzik okullarının eksikliği ve bu meselenin günümüze tesiri hakkında bkz; Soysal, F. (2013) *Music Culture Of Islamic Civilization And Popular Culture In The 21st Century in Turkey, The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 5(3), 205-221.

⁹BOA, MF.EYT, 19/111.

Naime ve Nebile Hanımlar

Şekil 16: Darü't-tâlim-i Mûsikî Mektebi Muallim ve İcra Heyeti

Konser ağırlıklı bir programın uygulandığı okulda nazari eğitim, nota yayını, plak çalışmaları ve yurt dışında yapılan turneler sayesinde Türk Mûsikîsi'ne ciddi hizmetler yapılmıştır.1931 yılında kapanmış daha sonra Fahri Kopuz tarafından tekrar açılmıştır.Fahri Bey'in Ankara radyosuna tayin olmasının ardından faaliyetleri tamamen durmuştur.

Mûsikî-i Osmani Hanımlar Dershanesi

Muallim İsmail Hakkı Bey tarafından Beyazıd'da kurulmuştur. Bu cemiyet 1920 yılına ait bir vesikada belirtildiğine göre Beyazıd'da Türk Ocağı konferans salonunda çok kalabalık bir topluluğa konser vermiştir.Konser oldukça beğenilmiş ve dershane hakkında olumlu mütaaalalarda bulunulmuştur.Bu dershaneye ait program, müfredat ya da imtihan gibi herhangi bir belgeyle karşılaşılmamıştır.Ancak yukarıda bahsedilen konser dershane muallimleri tarafından verilmiştir. Bu muallimler:

Kemani Kevser	Hanende Zehra
Tanbûrî Şeref	Udi İrfan Hanım

Şekil 17: Mûsikî-i Osmani Hanımlar Dershanesi Muallimleri

Ayrıca bu heyete mûsikî erbabı bazı erkek sanatkarların da refakat ettikleri belirtilmektedir. Belge şimdiye kadar kullandığımız vesikaların aksine göre çok güzel bir hatla yazılmıştır. Dahiliye Nezareti Celilesi mektubi kalemi damgası taşımakta ve üzerinde 1920 tarihi bulunmaktadır.¹⁰

Paul Lange Mûsikî Mektebi

Bu okul özel bir mûsikî mektebidir.Paul Lange tarafından kurulmuştur.Lange Osmanlı'nın son dönemlerinde Batı mûsikîsi eğitimi veren ve askeri mızıkaları yetiştirmek için Avrupa'dan gelen bando şeflerindedir.Berlin Mûsikî Mektebi'nde öğrenim görmüş olan bu müzik adamı İstanbul'da ilk olarak özel Alman kolejinde mûsikî muallimliği ve Alman Protestan Kilisesi'nde orgculuk görevlerinde bulunmuştur.Mûsikî çalışmalarını ilerleterek çeşitli Batı mûsikîsi koroları kurmuş ve bir çok öğrenci yetiştirmiştir.1884 yılında Beyoğlu'nda Caddeyi Kebir (İstiklal Caddesi) sonunda bulunan Tünel karşısındaki sokakta özel bir mûsikî mektebi kurmuştur.Bu sokak günümüzdeki Ensiz Sokağı'dır.Okulun binası ise Paul Lange'ye aittir.Stambul adlı gazetenin ilanına göre okulun resmi açılışı 1884'tür ancak faaliyetlerinin 1881'den beri devam ettiği görülmektedir (Özyılmaz, 2007, s. 143).

¹⁰BOA, DH. MKT, 1756/115.

Batılı anlamda bir konservatuvar eğitiminin verildiği okulun tâlimatnamesi Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Sarayı evrakı arasında bulunmaktadır. Bu tâlimatnamenin bazı maddeleri aşağıdaki gibidir.

- Şimdiye kadar evlerde hususi olarak icra edilen ancak tedrisi tam anlamıyla mümkün olamayan mûsikî eğitimi verilecektir.
- Piyano dersleri mektebin zorunlu dersi olacaktır. Zira piyano Batı mûsikîsinin en mühim sazıdır.
- Okulda Alman mûsikî ekolü uygulanacaktır. Bundan hareketle üç alanda faaliyet gösterilecektir.
- Fenni mûsikî için gerekli olan temel eğitimin (nota, solfej, usül) verilmesi.
- Mûsikî muallimi olacaklar için gerekli bilgilerin verilmesi.
- İcrayı mûsikîde ihtiyaç duyulan usül, yorum ve nüans gibi temel prensiplerin öğretilmesi.
- Dersler ağırlıklı olarak icraya yönelik uygulanacaktır. Genellikle üç ya da dört çocuk bir arada icrayı faaliyette bulunacak diğer arkadaşları onları izleyeceklerdir. Sonra muallim gerekli ikazları yapacaktır.
- Müfredattaki derslere ek olarak haftada birer saat nazariyat ve usül dersleri verilecektir.
- Erkek ve kız talebeler ayrı olarak eğitim göreceklerdir. Her bölümdeki sınıflar talebelerin bilgi düzeyine göre belirlenecektir.
- Mektepte verilen dersler için bir kayıt defteri tutulacaktır. Bu deftere talebenin değerlendirme bilgileri, resmi muameleler ve ebeveyn kayıtları gibi notlar da yazılacaktır.
- Talebenin bir üst sınıfa geçmesi yaşından ziyade donanımı göz önünde bulundurularak yapılacaktır.
- Okul ücreti evlerde verilen özel derslere kıyasla daha uygun olacaktır. Ayrıca fakir çocukların ödeyeceği miktar oldukça düşük tutulacaktır.
- Muallimler çocukların yaş ve seviyelerine göre bir yaklaşım içinde olacaklardır. Ayrıca talebe gayreti doğrultusunda teşvik edilecektir.
- Talebenin derslerde gösterdiği başarıyı dersin hocası bir rapor tutarak belirtecektir.
- Talebenin bir cemiyet karşısında icrayı faaliyete alıştırmak için belirli dönemlerde fasıllar düzenlenecektir.
- Talebe üç ayda bir imtihana tabi tutulacaktır.
- Mektebin öğrenim süresi üç senedir. Bu süreyi başarıyla tamamlayan talebe diploma almaya hak kazanmış demektir. Bu sürenin altında öğrenim görmüş talebeler mektep müdürünün onayı olursa diploma alabileceklerdir.

Tâlimatnamede ders programları ve muallim isimleri de verilmektedir. Buna göre müfredat ve muallimler aşağıdaki gibidir:

- Piyano: Birinci Sınıflarda Mösyö Paul Lange, Leopold Brasne.
İptidâiye sınıflarında: Mösyö Ernest Lange ve Mösyö Paul Lange
- Keman ve Büyük Keman: Birinci sınıflarda Mösyö Pasqual ve Kattaniyo (?)
- İptidâiye Sınıflarında: Mösyö Francia
- Battal Keman: Birinci sınıflarda: Mösyö Lukassiİptidâiye Sınıflarında: Mösyö Fabregri
- Battal Basso Keman: Mösyö Righi

- Klarnet: Mösyö di Carli
- Flavot (flüt): Mösyö Michelino
- Boru: Mösyö Cimceno
- Boru: Mösyö Camilleri
- Battal Boru: Mösyö Verava
- Armonika ve Erganon: Mösyö Paul Lange ve Leopold Brasne
- Nağme yalnız: Mösyö Paul Lange ve Leopold Brasne
- Hemâhenk: Mösyö Paul Lange ve Leopold Brasne
- Muhtelif Dersler: “ “ “ “
- Usûl-ü Âhenk ve Âlet-i Mûsikîye: “ “
- Mûsikî Tarihi: “ “
- Şakirdana Mahsus Orkestra: “ “
- Alman Lisanı: “ “
- Fransız ve İtalyan Lisanı: Mösyö Liberali, Madam Lange
- Erkek ve Kadın Mûsikî Muallimlerine Mahsus Mubâhesat: Mösyö Paul Lange

Tâlimatnamenin geri kalan kısmında uyulması gereken kurallar ve disiplin yönetmeliği vardır. Derslere ait herhangi bir belge ya da cetvele rastlanmayan okulun tâlimatnamesi oldukça ayrıntılıdır.¹¹

SONUÇ

Geçmişle bugün arasında var olan benzer ve farklı özellikler her alanda olduğu gibi müzik eğitiminde de mevcuttur. Osmanlı dönemine ait müzik okullarında uygulanan müfredat, imtihan, mülâhaza ve talimatname gibi konuların günümüz Türk Müziği eğitimi açısından incelenmesi gerekmektedir. Özellikle Klasik Türk Müziği eğitiminin tampereman sisteminin sağladığı kolaylıklarla öğretilmeye çalışılması ve eskilerin nota kıraatı dedikleri “solfej” eğitiminin piyanoyla verilmesi günümüzde hala tartışılan konular arasındadır. Türk Müziği eğitiminde var olan bazı sorunların çözümü geçmişle günümüz arasında sağlam köprüler kurmaktan geçmektedir. Kadim mûsikimizin aslına sadık kalınarak öğretilmesi ve gelecek nesillere en doğru şekliyle aktarılması için geleneksel meşk sisteminin avantajlarından faydalanmak gerekmektedir. Bunu yaparken modern çağın getirmiş olduğu yenilikleri takip etmek ve konuya pedagojik olarak yaklaşmak meşk sistemini daha verimli kılacaktır. Osmanlı'nın mûsikî okullarında verilen eğitimin hangiaşamalardan geçerek günümüze kadar geldiğini ve I. Dünya Savaşı'nın olumsuz şartlarına rağmen bu okulların nasıl kurulduğunu anlamak için konuyu derinlemesine analiz etmek gerekmektedir.

Osmanlı'nın mûsikî okulları müzik tarihimiz açısından oldukça önemlidir. Ders müfredatları, sınav programları ve diğer eğitim faaliyetleri geçmişte yapılan müzik eğitimi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Savaşın getirdiği olumsuz atmosferden dolayı uzun yıllar eğitim yapılamayan bu okullar günümüz konservatuar ve mûsikî cemiyetlerinin temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle akademisyenlerin ve müzik eğitimi alan tüm öğrencilerin ilgilenmeleri gereken bir konudur. Osmanlı dönemindeki mûsikî okullarına yönelik araştırma ve bulguların konservatuar ve müzik bölümlerinde ders olarak okutulması gerekmektedir. Ayrıca ileride yapılacak farklı çalışmalarla konunun daha da zenginleştirilerek müzik tarihimize kazandırılması

¹¹BOA, Y. PRK, 8/83.

arzu edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Çakmakoğlu, Afif. *Osmanlılardan Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk Müsîkîsi Eğitim Kurumları*. İstanbul: İ.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Çalışır, Aziz. «Dârü'l Bedayi-i Osmani.» *Tiyatro Ansiklopedisi* (Kültür Bakanlığı Yayınları), Ankara 1995.
- Dârüelhan Mecmuası, Şehzadebaşı Evkaf Matbaası, sy. 1, İstanbul 1924.
- Gazimihal, M. Ragıp. «Dârü'l-eytamlar ve Müsîkî İstikbâlimiz.» *Milli Mecmua* 9, no. 108: 1737-1740.
- Karadağlı, Özgecan. *Türkiye'ye Müzikli Sahne Sanatlarının Girişi-Dikran Çuhacıyan Öncesi ve Sonrası*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü Basılmamış Yüksek lisans Tezi, 2006.
- Kütükoğlu, Mübahat S. *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1994.
- Özalp, Nazmi. *Türk Müsîkîsi Tarihi*. Cilt I-II. Ankara: Milli Eğitim Yayınları, 2000.
- Özyılmaz, Nazende. *19. Yüzyıl İstanbul Kültür Ortamında Müzik ve Mekân*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, 2007.
- Soysal, F. (2013) *Music Culture Of Islamic Civilization And Popular Culture In The 21st Century in Turkey*, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 5(3), 205-221.

ARŞİV BELGELERİ

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Dahiliye Nezareti, Mektubi Kalemî, 1756/115.

Maârif Nezâreti, Dârü'l-eytâm Evrakı, 19/111.

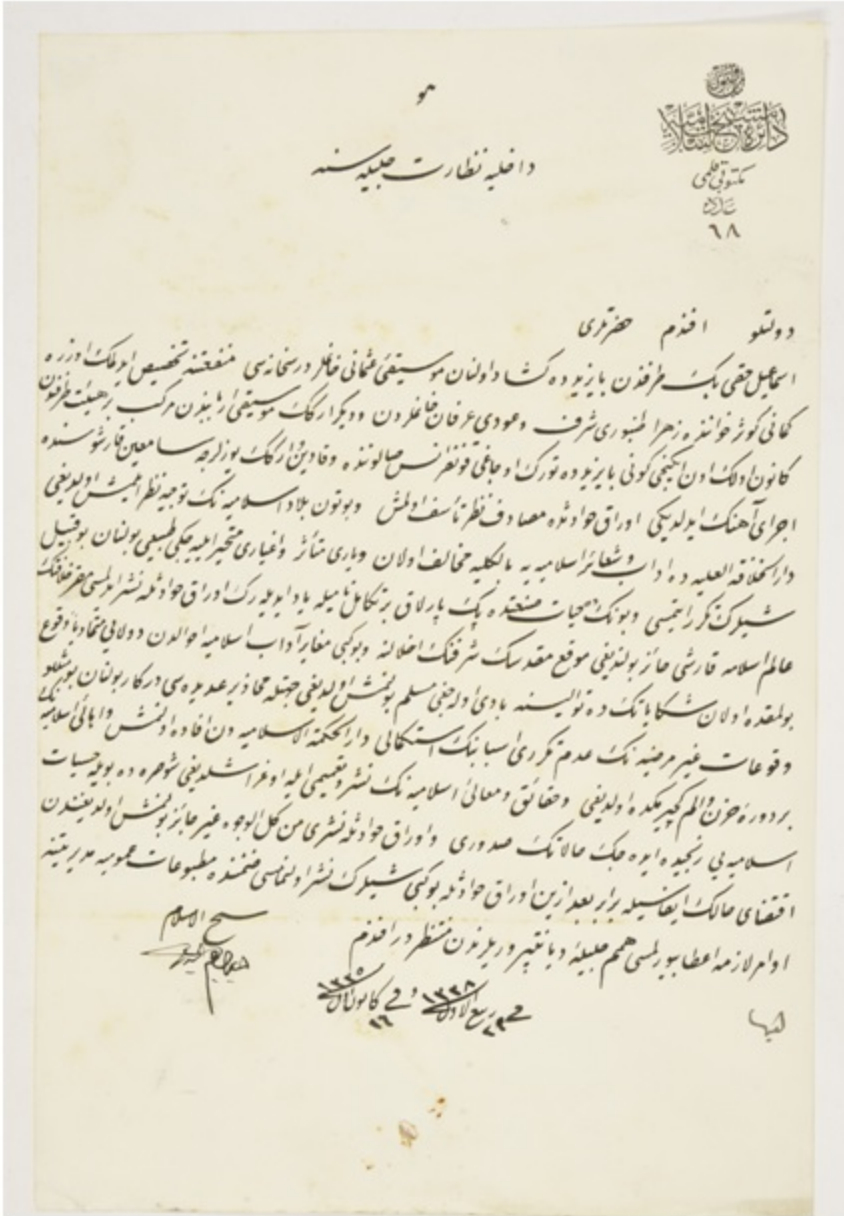
Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı Âliye Dairesi, 173/15.

Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı Âliye Dairesi, 173/26.

Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı Husûsiye Kalemî, 16/69.

Yıldız Tasnif-i Perakende Evrakı, 8/83.

EKLER

Mûsikî Hanımlar Dershanesi'yle İlgili Bir Vesika

۹۶
بیت دارالاسلام مدیریت عمومی

دارالاسلام
مدیریت عمومی
تعمیرات مدیریت

عقود اتم ۱۶-۵

جمیع موسیقیه ملحقه ایچین دارالاسلام طبعه سنه ۱۲۰۵ قمریه تقویمه ایچین بیت سنه ۱۲۰۵ قمریه
ایچین ایچین جمیع تقویمه تدریسات فقهیه عمومی سنه ۱۲۰۵ قمریه جمیع تقویمه تدریسات
زبان ایرک اولدی قیص کورسه ۱۲-۱۵ یا ساریک که هیو مقارده اولدی قمریه
ایچین ایچین سنه ۱۲۰۵ قمریه جمیع تقویمه تدریسات فقهیه عمومی سنه ۱۲۰۵ قمریه
اولدی مقارک ایچین، سنه ۱۲۰۵ قمریه جمیع تقویمه تدریسات فقهیه عمومی سنه ۱۲۰۵ قمریه
مدیریت عمومی ایچین تقویمه اولدی قمریه اتم ۱۶

سرمد اولدی
۱۶

۱۲۰۵ - بیت

۱۲-۱۵ یا سنه

بیت صدره بوجو جمیع تقویمه ایچین مدیریت عمومی سنه ۱۲۰۵ قمریه

مدیریت عمومی
تعمیرات

Bahriye-i Şâhâne Mûsikî Mektebi'ne Öğrenci Alımıyla İlgili Belge